

Václav Špála, Panáky v Rybné, 1928, olej na plátně, 73 × 92 cm, Galerie Středočeského kraje, Kutná Hora, foto Zdeněk Matyáško

Jan Slaviček, Žně v Orlických horách, 1928, olej na plátně, 65 × 80 cm, Muzeum a galerie Orlických hor Rychnov nad Kněžnou

Václav Špála, Panáky v Rybné,
Jan Slaviček, Žně v Orlických horách,
oba 1928

Galerie výtvarného umění v Chebu
6. dubna – 2. července 2023
Vernisáž ve středu 5. dubna v 17.00

Jan Slaviček a Václav Špála malují v Rybné, 1928, dobová fotografie, autor neznámý

Komorní výstavní formát „Opus magnum“ je vyhrazen pro prezentaci jednoho či několika málo děl, založené na zajímavém příběhu či dokonce objevu. Konfrontace dvou obrazů, jež v roce 1928 vznikly v těsném sousedství během jednoho odpoledne v Orlických horách, tentokrát koresponduje s hlavní výstavou galerie, věnovanou pobytům českých malířů na Korsice a v jižní Francii.

problematiky sledované hlavní výstavou. Ještě dlouho po 1. světové válce se u nás totiž řešil problém „kam dál po kubismu“. Impulsy, na něž reagovala nastupující generace malířů, vycházely převážně z tvorby autorů patřících cele nebo zčásti do 19. století, jako byli Courbet, Corot, Cézanne, Derain, Utrillo, celník Rousseau, Munch či Antonín Slaviček. Nový jazyk ovšem hledali i umělci generace předválečné, kteří předtím prošli obdobím expresionismu a kubismu, mimo jiné Václav Špála. Bouřlivé diskuse máme doloženy z plenérů Nejedlého školy na jihu Evropy, ale tyto otázky určitě nenechávaly chladné ani malíře na východu Čech. Jedním z řešení bylo právě to, s nímž se setkáme na naší výstavě: tedy navázat na podněty fauvismu, který si přes svou silnou barevnou expresivitu uchovával přímý vztah ke skutečnosti, bez něž se krajinářství neobejde, a přetavit je do nějaké formy osobního stylu. Tímto směrem se vydal Špála a nejspíše pod jeho vlivem si podobný projev alespoň načas osvojili Slaviček, Piskač nebo právě Žufan...

Dvacátá léta jsou v historii krajinářství Orlických hor jedním z jeho vývojově nejvýznamnějších období. Tehdy sem přichází řada krajinářů, u nichž se díky společné práci a častým vzájemným stykům vyhraňuje povědomí nového, významného krajinářského

Antonína Slavička. Bylo to místo, jež v neklidných dobách rodině Slavičků a Masarykových často skýtalo azyl, a současně také známá štace v orlickém podhůří, kam zavítal ne jeden malíř a kde „debat malířských nebývalo konce, někdy až do rána bílého...“

V roce 1928 přijel na letní pobyt do nedalekého Potštejna Václav Špála. Namaloval zde kolekci pláten krajin a zátiší, jež patří k vrcholům jeho tzv. modrého období. Špála a Slaviček se znali už dříve a společně také malovali: v roce 1926 navštívili Marseille a Cézanovo rodiště Aix-en-Provence. Není proto divu, že při svém potštejnském pobytu Špála nevynechal příležitost navštívit hnízdo mladých ve Dvorku. Pilný malíř však nechtěl zahálet, a vzal si s sebou i malířské náčiní. Slaviček se přidal a pohotovými fotografy oba zachytil u malířských štaflí. Jan Slaviček s jistou pýchou na tuto společnou práci vzpomněl ještě v roce 1968 v katalogu výstavy „Malíři v Rybné“: „Jednou nás z blízkého Potštejna, kde bydlel přes léto, navštívil malíř a náš mistr Václav Špála. Existuje obraz Žně, který jsme malovali spolu, jak svědčí přiložená fotografie.“ Slaviček stojí vlevo a maluje pod slunečníkem, vpravo Špála v placaté čepici, oba i přes parné léto v saku. Dvě malby blízkého formátu se shodným motivem a provedené obdobnými malířskými prostředky nabízí jedinečnou příležitost k úvahám o osobitosti malířského rukopisu. Charakter malby je u obou autorů velmi podobný.

Zjednodušené tvary konturuje malířská kresba v modrém tónu, výrazně kontrastní k barvě obilných panáků. Jejich objem je modulován modrými stíny a také vždy několika odstíny základního barevného ladění, které každý z malířů zvolil poněkud jinak, tedy v hnědo-oranžových, respektive růžovo-červených tónech. Souzvuk těchto barev, vyhrazených mandelům a polím, s modří, jíž oba shodně zachytili obrysy a stíny, lesy v pozadí a nebe, je – opět u obou – decentně doplněn už jen zelení trávy. Tahy štětce sledují logiku tvarů: u panáků a trávy v popředí jsou orientovány vertikálně, u krajiny a nebe s mraky v zadním plánu horizontálně.

Důvody tohoto přístupu se však liší. V případě Špály intenzita barev přesvědčivě vyjadřuje atmosféru horkého letního dne, ale především – dominance modří odpovídá období, kdy v malířových krajinách od Vltavy, Orlice a zejména Otavy tato barva cele ovládla obrazové pole. Slaviček v té době obraz naopak budoval z komplementárních barev lomených tónů, a modrá je tak logickým doplněním oranžového obilí. Jestliže Špála stupňuje expresi do prudkého kontrastu, u Slavička je výjev založen na celkové harmonizaci obrazové plochy, jež má cézannovský a kubistický rodokmen.

Pobyty v Rybné spadaly do letních měsíců, a snopy obilí se tak objevují i v plátnech jiných malířů, kteří u Slavička v Rybné pobývali – a to dokonce zobrazené velmi podobně.

Dvě díla, jež zde reprodukuje pro srovnání, nejspíše vznikla v časové i prostorové blízkosti naší dvojice, byť na jiném místě a v jiný den. Opakuje se zde barevné řešení včetně toho, že i Piskač se Žufanem zvolili modré konturování snopů, každý ovšem v jiném odstínu. Všichni čtyři byli tehdy v kontaktu a reprezentují určitý vývojový stupeň českého krajinářství. Zatímco u Špály se rozvinul v zásadní osobní projev, Piskač ho dále sledovat nemohl, neboť následujícího roku 1929 zemřel, a Slaviček se od něj odklonil na začátku 30. let směrem ke kubizujícímu neoklasicismu. Bořivoj Žufan si v té době také hledal vlastní styl: zde maluje v duchu svých starších přátel, kdežto téhož roku na Korsice vytvořil obrazy mnohem uměřenější barevné skladby. Ty prozrazují vliv Josefa Hubáčka, jež pro inspiraci šel mnohem dále, až ke Courbetovi a Corotovi, nebo požadavky Žufanova profesora Otakara Nejedlého. Tato dobová polarita zaznívá z malířova dopisu z Korsiky: „Nevíš, co máš dělat, jestli modernu nebo po staru.“ V obou těchto polohách se projevuje jeho výrazný talent. Ani u něj však nedošel adekvátního naplnění, přestože ze zcela jiných důvodů.

Karel Jaroš, Marcel Fišer

Propojujícím článkem je osobnost Jana Slavička (ten na Korsice pobýval v letech 1927 a 1929), ale najdeme zde i další vazby: v obou prostředích také malovali dva Slavičkovi nejbližší přátelé a vrstevníci – Josef Hubáček a Bedřich Piskač –, stejně jako o něco mladší Bořivoj Žufan. Výtvarný projev, jež vystavená dvojice obrazů reprezentuje, se navíc těsně dotýká uměleckohistorické

střediska. Jeho centrem se stává Rybná a záhy i Javornice a Pěčín. A nebyla to jen armáda zručných výrobců pláten pro měšťanské interiéry, kdo se sem vydal za svými náměty. Byla to jména zvučná – malíři stojící na čele českého krajinářství i výtvarného umění jako takového. V Častolovicích se natrvalo usadil mařákovce a nestor české krajinomalby Antonín Hudeček, do Javornice začal se svou ženou zajíždět Vojtěch Sedláček a Pěčín si zvolil malíř Jan Trampota, jedna z nejvýznamnějších osobností naší moderní malby. Mimo těch napevno usazených tudy tou dobou střídavě a nakrátko prošli mnozí další, například E. A. Pittermann-Longen, Vincenc Beneš nebo Otakar Nejedlý. „V létě roku 1927 a 1928 bylo vidět tři malíře na horských silničkách v Orlických horách, kolem Orlické Rybné. Plavý a elegantní Piskač, drobný, vtipný a málomluvný Hubáček a výbušný, robustní Slaviček. Tak si je pamatují vesnice Orlická Rybná, Bohousová, Záchlumí a Litice nad Orlicí, tak je vidí sousedé a známí, když malovali pohromadě horskou říčku, železniční trať, litický hrad, chalupy a cesty do vesnice a květiny, které rostly na zahradě jednoho rybenského domu...“ vzpomíná Anna Masaryková na letní pobyty mladých malířů v Rybné ve Slavičkově monografii z roku 1946. Onen rybenský dům byla vila, kterou postavil prezident Masaryk ve Dvorku u tehdy Německé Rybné pro dcery svého zesnulého syna, malíře Herberta Masaryka, a kam jezdili i nevlastní sourozenci obou děvčat, děti

Bedřich Piskač, Žně, 1928, olej na plátně, 63 × 80 cm, Muzeum a galerie Orlických hor Rychnov nad Kněžnou

Bořivoj Žufan, Panáky na poli, 1928 nebo 1929, soukromá sbírka

Václav Špála, Panáky v Rybné, Jan Slaviček, Žně v Orlických horách, oba 1928

GAVU – Opus magnum

6. 4. – 2. 7. 2023

Otevírací doba: út–ne, 10.00–17.00

Kurátoři Karel Jaroš, Marcel Fišer

Galerie výtvarného umění v Chebu
příspěvková organizace
Karlovarského kraje
náměstí Krále Jiřího z Poděbrad 16,
350 02 Cheb
T: +420 354 422 450, F: +420 354 422 163
info@gavu.cz, www.gavu.cz

Výstavní program GAVU Cheb je podpořen z grantového programu MK ČR. V roce 2023 vydala Galerie výtvarného umění v Chebu. Grafika Kolář & Kutálek, tisk Dragon Press, s. r. o., náklad 500 ks.